

Süleyman Cavanşir oğlu Süleymanov
Bakı, Azərbaycan
Doktorant
suleyman-suleymanov-1996@bk.ru

YOXSULLUQ CƏMİYYƏTDƏ PROBLEM VƏ İNKİŞAFI ŞƏRTLƏNDİRƏN AMİL KİMİ

Xülasə

Sosial problemlərin çoxluğu yalnız çətinlik yaradan və cəmiyyətə ziyan vuran faktor kimi yox, həm də həmin cəmiyyətin inkişafını stimullaşdıran aspekt olaraq hər zaman çıxış edib və edir. Vaxtında düzgün reaksiya vermək və uyğunlaşaraq təkmilləşməyə doğru getmək insan tarixi boyu evolusiyaya təkan verən faktor olmaqdadır. Günümüzdə istənilən formada və miqyasda problemlər və məsələlər var ki, onları həlli vacib və zəruridir. Lakin bəzi məsələlər heç bir zaman tam şəkildə həll oluna bilməz, insan faktoru, ayrı-ayrı fərdlərin maraqları və s. buna imkan verməz. Ona görə də, reallığa uyğun olaraq biz yalnız adaptiv formada problemləri inkişaf üçün stimül aspektində görməliyik. "Problem" sözü mənfi xarakter daşıyan anlayış yox, daha yaxşı və inkişaf etmiş mühitə aparan faktor kimi görünməlidir. İnsan tarixinin buqədər vaxtdan sonra hazırkı vəziyyətinə gəlməsi, "problemlərin" çox olduğundan və insanların təşəbbüslərindəndir. Həll edilən bir məsələ, yeni gələcəyin fundamentində duran obyektidir.

Açar sözlər: *sosial problem, problem və məsələ, inkişaf, stimül, təkmilləşmə, cəmiyyət, maraqlar*

Suleyman Javanshir Suleymanov

Poverty as a problem and developing factor in society

Abstract

Many social problems have always acted and continue to act not only as a factor that creates difficulties and harms society, but also as an aspect that stimulates the development of that society. Responding in a timely manner and adapting to perfection has been a factor in human evolution throughout history. Today, there are problems and issues of any form and scale, the solution of which is important and necessary. However, some issues can never be fully resolved, the human factor, the interests of individuals, and so on. does not allow it. Therefore, in reality, we should see problems only in an adaptive form in terms of incentives for development. The word "problem" should not be seen as a negative concept, but as a factor leading to a better and more developed environment. The fact that human history has come to its present state after such a long time is due to the fact that there are many "problems" and human initiatives. One issue that needs to be addressed is the foundation of a new future.

Key words: *social problem, problem and issue, development, stimulus, improvement, society, interests*

Giriş

Problemlər hər zaman aktual olan və insanları maraqlandıran faktorlar kimi mövcud olub. Digər baxımdan "problem" anlayışı yalnız neqativ xarakterli bir hadisə kimi yox, inkişafa doğru istiqamətləndirən əlamət kimi olmaqdadır. Yoxsulluğu nəzərə alsaq görə bilərik ki, istənilən zaman mövcud olan və daim mübarizə aparılan məsələdir. Həm iqtisadi, həm sosial baxımdan bir çox fəsadlara yol açan yoxsulluq təbii proses olaraq var və olub. Cəmiyyətin formalaşması ilə resursların bölgüsü prosesi paralel yaranıb, bu isə qeyri-bərabərliyin yaranmasında ən vacib aspektdir. İnsan kateqoriyalarının müxtəlif olması, yaşadıqları cəmiyyətdə resursların həmin kateqoriyalara əsasən bölünməsinə gətirir. Nəzərə alsaq ki, dünyanın müxtəlif yerlərində siyasi vəziyyət fərqlidir, yoxsulluğun duferensiasiyasını müəyyənləşdirmək mümkündür. Yaşadığımız cəmiyyətdə hər bir proses siyasi məsələlər əsasında reallaşır, həll olunur və s. Siyasi münasibətlərin ayrı-ayrı ölkələrdə fərqli olması,

yoxsulluqda daxil olmaqla digər hadisələrin həmin coğrafi bölgəyə uyğun olaraq spesifikasiyasının dəyişməsinə yol açır.

Yoxsulluğa bir "problem" yox "məsələ" kimi baxılmasında ən vacib olan məqam bundan ibarətdir ki, istənilən halda bu məsələ real və aktual olaraq qalır və bu gələcək inkişafın başlanğıc nöqtəsi olaraq mövcuddur. Əgər yoxsulluğun aradan qaldırılması yolunda insanlıq evolusiya prosesini sürətləndirirsə və bunu minilliklər boyu edirsə, deməli bu təbii proses stimula xarakteri daşıyaraq yeni başlanğıcların əsasıdır.

Yoxsulluq problemi qədim zamanlardan bəşər cəmiyyətini narahat edir. Lakin buna baxmayaraq, bəşəriyyət bu problemi həll edə bilməyib. Və paradoksal olaraq yoxsulluq hər bir cəmiyyətin ayrılmaz xüsusiyyəti olmaqla davam edir. Yoxsulluğa və bərabərsizliyə qarşı mübarizə hər bir dövlətin sosial-iqtisadi siyasətinin əsas vəzifələrindən biridir. Bu günə qədər bu problemin həlli üçün vahid metodologiya yoxdur, çünki hər bir iş fərdi innovativ yanaşma tələb edir. Cəmiyyət üzvlərinin istər maddi, istərsə də qeyri-maddi hər hansı zəruri ehtiyatlara qeyri-bərabər çıxışı sosial bərabərsizlik adlanır (1).

Yoxsulluq "rifahın açıq şəkildə azalması", yəni bir şəxsin və ya bir qrup şəxsin həyat, əmək qabiliyyətinin qorunması və yaxşılaşdırılması üçün zəruri olan müəyyən bir minimum ehtiyacları ödəyə bilmədiyi iqtisadi vəziyyətdir. Yoxsulluq nisbi və birmənalı olmayan anlayışdır və müəyyən bir cəmiyyətdə ümumi həyat səviyyəsindən asılıdır (Cini əmsali, Theil indeksi). Yoxsullar cəmiyyətin həssas təbəqəsidir və bu, müəyyən mənada ölkənin inkişafını ləngidir. Başqa sözlə desək, onlar kifayət qədər vəsaiti olmayan və ya istehlak səviyyəsi onları müəyyən bir yoxsulluq səviyyəsindən yuxarı tutmaq üçün yetərli olmayanlardır. Bu insanların evi, yeməyi və ya layiqli sağlamlıq vəziyyəti olmaya bilər ki, bu da qidalanma və ya savad səviyyəsinin dəyişməsinə səbəb olur. Yoxsulluğu həmişə aşağı çəkən dibi olmayan dərinliklə müqayisə etmək olar (2).

Yoxsulluq katastrofik bir amil deyil, lakin bu çatışmazlıq həm inkişaf etməkdə olan, həm də inkişaf edən ölkələrin inkişafına mane olur. Ona görə də indiki dünyanın böyük dövlətləri məhz yoxsulluğa və bərabərsizliyə qarşı mübarizə aparırlar. Bəs inkişaf etməmiş və inkişaf etməkdə olan ölkələr necə olacaq? Çünki ölkədə yoxsulluğun səviyyəsini azaltmadan heç bir inkişafa, tərəqqiyə nail olmaq mümkün deyil.

Yoxsulluq müxtəlif və bir-biri ilə əlaqəli səbəblərin nəticəsidir və aşağıdakı aspektlərdə qruplaşdırılır:

- İqtisadi (işsizlik, iqtisadi bərabərsizlik, o cümlədən aşağı əmək haqqı, aşağı əmək məhsuldarlığı, sənayenin rəqabətsizliyi);
- Sosial-tibbi (əlillik, qocalıq, xəstələnmə);
- Demografik (tək valideynli ailələr, ailədə çoxlu sayda himayədarlar, həddindən artıq əhali);
- Təhsil ixtisası (təhsil səviyyəsinin aşağı olması, kifayət qədər peşəkar hazırlığın olmaması);
- Siyasi (hərbi münaqişələr, məcburi miqrasiya) və s.

Beləliklə, yoxsulluğu başa düşərək, onu şərti olaraq 3 alt növə bölmək olar: mütləq, nisbi, gəlirə əsaslanan və ya yoxsulluğun ədədi ölçülməsi adlanan çoxölçülü. Məsələn, 2012-ci ildə ABŞ hökuməti 4 nəfərlik ailə üçün yoxsulluq həddini ildə 23,050 dollar müəyyən edib. Ancaq buna baxmayaraq, bir çox insanlar bu xəttədən kənarda qaldılar. Beləliklə, belə nəticəyə gəlmək olar ki, dövlətin yoxsulluqda müəyyən həddi və ya həddi varsa, o, nə dövləti, nə də əhalinin həssas təbəqəsini yoxsulluqdan sığortalamır (3).

Mütləq yoxsulluq əsas ehtiyacların (qida, geyim və mənzil) olmaması və ya qismən ödənilməsi deməkdir. Yoxsulluq həddi anlayışını təqdim edən ingilis alimləri Çarlz But və Seab Rowntree 1890-cı illərdə yoxsulluq səviyyəsinin kəmiyyət hesablamaları ilə məşğul olmağa başladılar.

Yoxsulluq həddi yalnız zəruri ərzaq, geyim və sığınacaq almaq üçün tələb olunan minimum gəlirdir. Əgər dövlət yoxsulluq həddini müəyyən edirsə, o, nominaldır, real isə çox fərqlidir. Yoxsulluq həddinin o biri tayında qalan insanlar isə "xroniki yoxsulluq" vəziyyətindədirlər.

Nisbi yoxsulluq bir insanın müəyyən bir cəmiyyətdəki digər insanlarla müqayisədə yoxsulluğuna aiddir. Bu, mütləq və nisbi yoxsulluq arasındakı fərkdir. Yəni birinci qrupa zəruri mal və xidmətlər, ikinci qrupa isə həyatı əhəmiyyət kəsb edən əşyalar və xidmətlərlə təmin olunan, lakin cəmiyyətdə qəbul edilmiş "standart"-ı saxlaya bilməyən insanlar daxildir (4).

BMT “ən az inkişaf etmiş ölkələr” ifadəsini yoxsul ərazilərə tətbiq edir, çünki bir çox respondent yoxsul olduqlarını etiraf etməkdən utanırlar. BMT-nin 2019-cu il məlumatına görə, “Ən az inkişaf etmiş ölkələr” siyahısına Tacikistan, Əfqanıstan, Moldova və Ukrayna da daxil olmaqla 47 ölkə daxildir. Bu status üç meyarə əsasən verilir:

- Dövlətin iqtisadi zəiflik indeksi;
- Son üç ildə əhalinin gəlir səviyyəsi və ya adambaşına düşən ÜDM;
- Həqiqi həyat keyfiyyətinin qiymətləndirilməsi.

İqtisadi zəiflik indeksi və ya dövlət zəifliyi indeksi (Uğursuz Dövlətlər İndeksi) bir ölkənin hakimiyyət orqanlarının ərazisinin bütövlüyünə, habelə demoqrafik, siyasi və iqtisadi vəziyyətə nəzarət etmək qabiliyyətini (qabiliyyətsizliyini) xarakterizə edən kompleks göstəricidir (5).

Son üç ildə əhalinin gəlirlərinin və ya adambaşına düşən ÜDM-in səviyyəsi müəyyən müddət ərzində ev təsərrüfatlarının qəbul etdiyi və ya istehsal etdiyi pul və maddi nemətlərin miqdarıdır.

Real həyat keyfiyyətinin və ya həyat keyfiyyətinin indeksinin qiymətləndirilməsi - ölkələrdə həyatın subyektiv qiymətləndirilməsinə dair tədqiqatların nəticələrini bu ölkələrdə həyat keyfiyyətinin obyektiv determinantları ilə əlaqələndirir. İnsan İnkişafı İndeksi 2013-cü ildə hesablanıb (İqtisadi Kəşfiyyat Vahidindən) və 80 ölkəni əhatə edir, İsveçrə, Avstraliya və Norveç liderlik edir.

Yaşayış minimumu çox mühüm göstəricidir. Onun əsasında minimum əmək haqqı, pensiya və müavinətlərin məbləği müəyyən edilir, respublika və regional büdcələr hesablanır, sosial proqramlar hazırlanır (6).

Cəmiyyətdə baş verən prosesləri və halları müxtəlif formada və aspektdə fərqləndirmək və dəyərləndirmək vacib məsələlərdən biridir. Bir çox zaman baş verən vəziyyəti qiymətləndirərkən müəyyən edilmiş kriteriyalara əsasən düşüncə formalaşma prosesi əmələ gəlir. Nəzərə alsaq ki, cəmiyyətin müxtəlif qrupları latəqoriyalı mövcuddur, düşüncə aspekti buna əsaslanaraq dəyişə və formalaşsın bilər. İstənilən hadisə öz formasından və quruluşundan asılı olaraq inkişaf və təkmilləşmə kimi proseslərə aparır (7). Müəyyən baxımdan çətinliklər və problemlər kimi vəziyyətlər insan tarixi boyu daha yaxşı və mürəkkəb cəmiyyətin və həyatın formalaşmasını dəstəkləyib. Hər bir şəxs müəyyən bir prosesə və ya obyektə qarşı şəxsi fikir və düşüncə formalaşdırdığı kimi, eləcə də yoxsulluq məsələsi istisna deyil. Yoxsulluq demək olar ki, insanın mövcud olduğu andan etibarən günümüzə qədər bizlərlə birlikdə aktual olan, formalaşan, inkişaf edən, dəyişən məsələlərdən biridir, hansı ki, uzun illər boyu bir çox ölkələrin, cəmiyyətlərin ayrılmaz hissəsinə çevrilib və həll edilmə prioritetinə görə ən qabaq yerlərdən birini tutub və tutur. Bu təsadüfi deyil və hər bir zamanda insanlar və dövlətlər üçün çətinliklər, problemlər məhz yoxsulluq ucbatından baş verib. Sadə izah olaraq bunu desək daha düz olar, yoxsulluq insanın baza ehtiyaclarını tam və ya qismən ödəyə bilməməsi ilə şərtlənən faktor qismində çıxış edir. İnsan, fərd olaraq ilk başda öz fiziki ehtiyaclarını qarşılamaq məcburiyyətindədir. İnsandan asılı olmayaraq orqanizm funksionallığını davam etdirmək məqsədi ilə fiziki tələbatlara ehtiyac duyur və beləliklə psixika, davranış və s. kimi proseslər bu boşluğu doldurmaq marağında olaraq fəaliyyət göstərir (8).

Maslovun ehtiyaclar haqqında olan nəzəriyyəsinə əsaslanaraq, görə bilərik ki, fiziki tələbat digər bütün ehtiyaclardan daha yüksəkdə yerləşən və vacib aspektlərdən biri olan məsələdir. İnsan həyatında baş verən bütün proseslər məhz bu xüsusiyyətlərə əsaslanaraq reallaşır. Nəzərə alsaq ki, hər bir hadisə və proses özbaşına mövcud deyil və hər birinin yaranma səbəbi var. Bir-birindən asılı olan müxtəlif hadisələr sisteməlik formada təsir edərək, daha fərqli amillər yaradır. Yoxsulluq məsələsi insan cəmiyyətinə xas olan proseslər və hadisələrə aiddir. Ona görə ki, anlayışın yaranması cəmiyyətin daxilində mövcud sosial-iqtisadi vəziyyətin izafi üçün nəzərdə tutulub və bu aspekti izah etmək məqsədi daşıyır.

Yoxsulluğun problem və ya məsələ olması sualına birmənalı olaraq cavab tapmaq olmaz və düzgün deyil. Hansı tərəfdən baxmağımızdan asılı olaraq kontekst baxımından dəyişən proses olaraq çıxış edir. Fəlsəfi mənada yoxsulluq, cəmiyyətin ayrılmaz bir hissəsi olan, hər zaman varlığı ilə inkişadi stimullaşdırıcı haldır. Sosial-iqtisadi mənada, yoxsulluq cəmiyyətdə və ölkədə bir çox problemlərə səbəb olan vəziyyətdir, hansıki həll olunmalı, tam və ya qismən aradan qaldırılmalıdır. Hər iki düşüncə düzgün hesab edilə bilər, hər birinin aktuallığı bir faktır (9).

Hər bir problem kimi, yoxsulluğun mövcudluğu cəmiyyətin sosial iqtisadi həyatında çətinliklər yaradır və digər problemlərə yol açır. Günümüzdə bir çox xidmətlərdən yararlanmaq üçün maddi baxımdan müəyyən kapitalla sahib olmaq lazımdır. Kapitalın formalaşmağı üçün işə gəlir olmalıdır. Yoxsulluğun yaranmasında da əsas faktor, gəlirin xərclərə nisbətən daha az olmasıdır. Əgər fərd qazana bildiyi gəlirlə öz baza tələbatlarını ödəyə bilmirsə bu yoxsulluğa gətirib çıxarır. Yoxsulluğun mövcud olması faktı aydın məsələ olduğu kimi, bunu yaradan səbəbləri çox müxtəlif olması da aşkardır. İstənilən bir prosesin fundamentində müxtəlif aspektlər dayanır ki, onun yaranmasında və daha sonra mövcud olmasında əsas və aparıcı rol oynayırlar. Müxtəlif beynəlxalq təcrübələr onu göstərir ki, yoxsulluğun yaranmasında təhsil, demoqrafik dəyişikliklər, sosial-iqtisadi faktorlar və s. kimi məsələlər dayanır. Bu proseslər yalnız yaranma faktoru kimi yox gələcəkdə daha da inkişaf etmiş və böyümüş çətinliklərə və problemlərə aparırlar. Məsələn: əgər təhsil problemi yoxsulluğun yaranmasında çıxış edən faktor olursa, daha sonra təhsili daha da pis vəziyyətə aparar. Dediymiz kimi, günümüzdə inkişaf üçün maddi resursların olması vacibdir və təhsilin bu məqamda vacibliyi açıq aşkar görünür. Təhsil işə yoxsulluğun dərinləşməsi və çoxalmasından sonra daha da neqativ nəticələrlə qarşılaşar. Beləliklə, bir problem digərini yaradır və daha sonra sistematik formatda mövcud olaraq ziyan vurmağa davam edir (10).

Bununla əlaqəli olaraq hansısa bir problemi araşdırdığımız və həll etməyə çalışdığımız zaman, müxtəlif aspektlərə və detallara diqqət yetirmək vacibdir. Yuxarıda göstəriləndi kimi heç bir problem özü-özlüyündə müstəqil formada mövcud deyil. Onların cəmiyyətdə olması bir-biri ilə qarşılıqlı şəkilləri fəaliyyət göstərən məsələlər və aspektlərin funksionallığından irəli gəlir.

Beynəlxalq təcrübəyə əsaslanaraq, yoxsulluq kimi problemlərin həll olunması zamanı kompleks şəkildə sistemləşdirilmiş metod və üsullar hazırlanaraq, daha sonra problemin bir çox nöqtələrinə diqqət yetirilir və eyni dərəcədə hər bir aspektə effektiv formada müdaxilə həyata keçirilir. Bu zaman hər bir sferada proseslərin yerinə yetirilməsi məsələsi zəruridir. Qloballaşma prosesində demək olar ki, bütün ölkələr bir-biri ilə əməkdaşlıq edir və az ya çox təsirə sahib olur. Buna görə də, siyasi, iqtisadi, sosial məsələlərin həm daxili, həm xarici faktorlarını nəzərə almaq lazım gəlir. Günümüzdə çox problem və sosial-iqtisadi çətinliklər siyasi məsələlərə görə mövcud olur. Yəni, müxtəlif ölkələrin maraq və prioritetlərinə əsasən süni və ya təbii olaraq yaradılır.

Cəmiyyətin problemlərindən biri olan yoxsulluq, yalnız problem olaraq yox həm də cəmiyyətin inkişafını stimullaşdıran məsələ kimi mövcud olub və hal-hazırda dünyanın çox yerində mövcuddur. Yoxsulluğun mövcud olması sosial-iqtisadi faktorların bir-biri ilə qarşılıqlı əlaqəsi nəticəsində meydana çıxır. Daha əvvəlki dövrlərə baxsaq bunu görə bilərik ki, insan tarixinin hər bir anında yoxsulluq məsələsi aktual olaraq mövcud olub (11).

Ümumi tarixə nəzər salsaq onu görə bilərik ki, inkişaf üçün daim səbəb və müəyyən situasiyalara ehtiyac duyulub. Hər şeydən razı olan də həyat şəraiti baxımından heç bir çətinlik çəkməyən cəmiyyət inkişafa və təkmilləşməyə daha az meyllidir. 20-ci əsr bütün digər dövrlərə nisbətən daha sürətli və güclü inkişafı fərqlənib. Bu təsadüfi deyil. Tarixdən də bildiyimiz kimi 20-ci əsr iki dünya müharibələri ilə xarakterizə edilən bir dövrdür. İnsan faktorunu nəzərə aldıqda işə onun xarakterini, psixikasını, düşüncə tərzini, situasiyaya əsasən fəaliyyətini ayırd etmək vacibdir (12). Cəmiyyətdə baş verən proseslərdə, onun inkişafında və digər aspektlərdə mərkəzi rolu insan daşıyır. Ona görə ki, cəmiyyət özü-özlüyündə fərdlərdən ibarət, müəyyən struktura sahib insanlar toplusudur. İnduktiv metoda əsaslanaraq öyrənə bilərik ki, hər şey kiçikdən böyüyə doğru formalaşır və mövcud olur. İnsan özü-özlüyündə sadəcə bir şəxsdir, bir çox insan birləşdikdə işə bu bir qrup insan deməkdir. Müxtəlif qrup insanlar işə daha böyük kateqoriyaya birləşərək cəmiyyəti formalaşdırır, hansı ki, daxilində olan hər bir fərdin maraqlarını, ehtiyaclarını, məqsədlərini və bu kimi bütün prosesləri özündə əks etdirir. Bütün bunları bilməyimiz ondan ötürə vacibdir ki, ümumi olaraq cəmiyyət anlayışının aydın və dəqiq müəyyənləşməsi onun daxilində və ona təsir edən proseslərin öyrənilməsi üçün fundament xarakteri daşıyan bir strukturdur.

İnsan evolusiyası qarşıya qoyulan problem və ya məsələnin həlli, təkmilləşməsi, inkişafı üzərində qurulmuş bir prosesdir. Bu təsadüfi bir hal deyil, ona görə ki, insanın düşüncə tərzini onun həyat fəaliyyəti üçün müəyyən çətinliklər, ləngimələr, problemlər və sairə bu kimi məsələlərin aradan qaldırmasına xidmət edir. İbtidai icma quruluşuna nəzər salaraq. Təbii proseslər, müxtəlif problemlər, vəhşi heyvanların

hücumları, digər insan qruplarının yaranması və s. ilk insan üçün stimül rolu oynadı və o, digər üzünəbənzər fərdlərlə birləşərək daha güclü cəmiyyət yaratdı. Əməyin bölgüsü, cəmiyyətdə müxtəlif ierarxiyanın olması, planlı olaraq fəaliyyət ondan ötürü formalaşdı ki, insan üçün daha rahat şərait yaradırdı və kortəbii olaraq evolusiyaya təkan vermiş oldu (12).

Yoxsulluq problemi mürəkkəb çoxşaxəli problemdir, onun səbəbləri həm milli, həm də beynəlxalq xarakter daşıyır. Bu problemin global səviyyədə tətbiq oluna biləcək universal həllini tapmaq mümkün deyil. Əksinə, yoxsulluqla mübarizə üçün ölkəyə xas proqramlar və milli fəaliyyətə dəstək vermək üçün beynəlxalq səylər, eləcə də onun həlli üçün əlverişli beynəlxalq mühitin yaradılması üzrə paralel proses onun həlli üçün çox vacibdir. Yoxsulluğun və aclığın aradan qaldırılması, gəlirlərin daha ədalətli bölüşdürülməsi və insan resurslarının inkişafı hər yerdə əsas problemlər olaraq qalır. Bütün ölkələr yoxsulluqla mübarizə üçün tədbirlər görmək məsuliyyətini bölüşürlər (13).

Resursların rəşional istifadəsini təmin etmək üçün nəzərdə tutulmuş, ilk növbədə ehtiyatların qorunmasına və mühafizəsinə yönəlmiş ekoloji siyasət bu resursların dolanışqı mənbəyi olan insanların maraqlarını lazımi qaydada nəzərə almalıdır. Əks halda, bu, həm yoxsulluq probleminin həlli baxımından, həm də resursların qorunması və ətraf mühitin mühafizəsində uzunmüddətli uğur ehtimalı baxımından mənfi təsir göstərə bilər. Eynilə, istehsalın əsasını təşkil edən ehtiyatlardan rəşional istifadə nəzərə alınmadan ilk növbədə məhsul istehsalının artırılmasına yönələn inkişaf siyasəti gec-tez məhsuldarlığın azalmasına gətirib çıxaracaq ki, bu da yoxsulluğun kəskinləşməsinə səbəb ola bilər (14). Ona görə də davamlı inkişafa nail olmaq üçün əsas şərtlərdən biri yoxsulluqla mübarizənin konkret strategiyasının mövcudluğudur. Yoxsulluğun, inkişafın və ətraf mühitin eyni zamanda həlli üçün effektiv strategiya ilk növbədə resurs, istehsal və insanlar aspektlərinə diqqət yetirməli və demografik göstəriciləri, təkmilləşdirilmiş sağlamlıq və təhsili, qadınların hüquqlarını, gənclərin, yerli xalqların və yerli icmaların rolunu, eləcə də daha yaxşı idarəetmə ilə birləşən demokratik iştirak prosesi ilə bağlı məsələlərə diqqət yetirməlidir (15).

Nəticə

İnsanlığın uzun müddəti əhatə edən bir yol keçib və keçəcək, əsas məsələ ondan ibarətdir ki, qarşıya çıxan məsələləri problem olaraq yox, daha yaxşı həyata aparan addımlar kimi görək. İnsan psixikası məsələləri həll etmək üçün formalaşır və evolusiya yolunda daim yeni baryerləri keçmək məcburiyyətindədir. Əks halda nə məqsəd, nə də maraq olar. Təbii ki, məsələnin bir çoxu müsbət xarakterli deyil və xeyli problemlərə yol açır. İnsanlığın çox itkisi verir, çox çətin vəziyyətə düşür lakin, hər bir mükafatın öz qiyməti var və hər zaman olub. İstənilən problemdə hər hansısa yaxşı bir yanı görə bilərik.

Tarixə baxdıqda görə bilərik ki, bir çox ixtiralar, kəşflər və s. problemlərin çox olduğu və çətinliyin hökm sürdüyü anlarda reallaşır. XX əsr öz müharibələri və konfliktləri ilə yadda qalıb və dünya tarixinin ən çox inkişaf etdiyi bir dövr kimi xarakterizə olunur.

Təbii ki, söhbət problemlərdən gedirsə və biz burada müsbət əlamətləri görmək istəyiriksə, emosionallıq və rəşionallığı fərqləndirməliyik. Emosiyalara əsasən biz məsələləri və çətinlikləri bir maneə, neqativ aspekt kimi görürük. Uzun müddət boyu baş vermiş çətinliklər çox zaman cəmiyyətin üstünə düşüb və buna görə də belə hadisələr intuitiv olaraq neqativ xarakterli bir məsələ kimi dərk edilir. Təkcə problemlərin inkişaf üçün olan vacibliyini dərk edən kəs başa düşə bilər ki, bu qaçınılmaz və təbiidir.

Ədəbiyyat

1. Konstrukczionistskij podkhod k issledovaniyu soczial`ny`kh problem/I.A. Aleksandrov:str. 100.
2. Soczial`ny`e problemy` kak kollektivnoe povedenie/S.A. Ivlev: Izd-vo Kaz. 2000 str.56-58.
3. Bogdanova E.A. Konstruirovaniye problemy` zashchity` potrebitelej/ 2002 str. 29.
4. Teryoshhin I.A. Soczial`ny`e problemy` i proczesy`/str.34-36.
5. Eremicheva G.V., Simpura Yu. Gryaz`: simvolicheskie i prakticheskie izmereniya soczial`ny`kh problem/ str. 230.

6. Ot soczial`noj problemy` k kollektivnomu dejstviyu/ I.T. Vlasov/ str. 123-124 7."Social Problems in American Society | Reader's Digest". Rd.com. 15 January 2013. Retrieved 8 March 2013.
7. Believe it or not! India is becoming less corrupt. CNN-IBN. 26 September 2007.
8. Centre for Media Studies (2005), India Corruption Study 2005/
9. Klimov I.A. Do soczial`noj predy`storii/ str. 33-34.
10. Lenuar R. Predmet socziologii i soczial`naya problema/SPb.: Aletejya, 2001.
11. Polach D. Soczial`ny`e problemy` s konstrukczionistskoj tochki zreniya/Izd-vo Nizhnev. un-ta, 2000.
12. Simpura Yu., Eremicheva G.V. Dinamika vospriyatiya soczial`ny`kh problem naseleniem/str. 200.
13. Spektor M., Kits`yuz Dzh. Konstruirovanie soczial`ny`kh problem/ Kaz.2001.
14. Soczial`noe povedenie i resheniya problem/ I.T.Vlaasov, str.34-37.

Rəyçi: dos. H.Q.Cavadova

Göndərilib: 13.02.2022

Qəbul edilib: 18.03.2022